

¿Tik matok ke?

Por: Nemesio Villa Ruano

In xokok xokot (*Citrus × latifolia*) semi mo ixmatok wan kikuaj o tayij tech to taltikpak Mexko. Tech tepeyot tonal ixpan tech to kuetaxkoapan in xolalmej kampa kachi ki tokaj nijin xokot, yetokej Akateno, Wueyitamalko, Tenampulko, Ayotoxko wan Kuetsalan.

In xokok xokot kipia miak chikawalis C (xokok ascórbico) no kipia ichti wan okseki chiwalisyot kemej in hesperidina, eriocitrina wan nariruritina ke kipiaj miak kuali tamanyot ton ika tech paleujya.

Imagen: Nemesio Villa Ruano

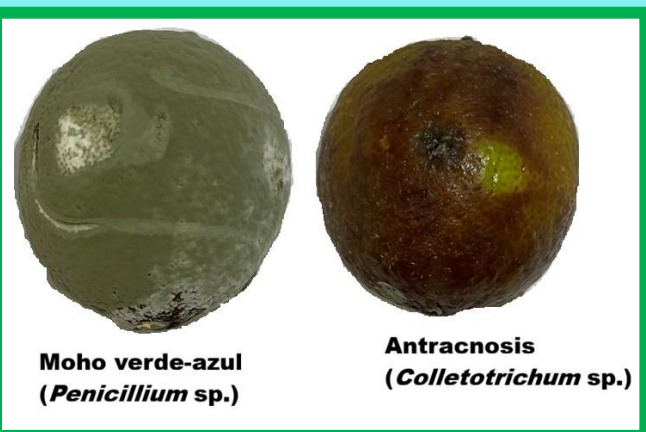
Ijkon mo ixmati ke in hesperidina kuali tech palewia maj tech yewalo in esti wan in eyi chiwalismej ton tik ijtojke tekij kemej tapalewijke maj amo se mo kokoxkakui yej ika kipia miak xokok.

In axokok mokui tech miak wejkauj takual tamanyot wan ika se ki chijchiwa aseltayil.

Sayojke keme nijin xokot kipia miak at, mo paleujya maj amo kikui miak taman kokoxka nanakat keman mo chikawa tech weyi ixtawa tatokalmej wan keman panowa in xoko tatekilis.

Tech nijin kua tamilis in kokoxka nanakat ton mo ixmati kemej *Penicillium* y *Colletotrichum* sen yetokej tech miak tomin tapololis keman nesi in tapal xoxoktik-poxkatik wan in antracnosis.

Moho verde-azul (*Penicillium* sp.)

Antracnosis (*Colletotrichum* sp.)

Imagen: Nemesio Villa Ruano

Amo wejkauj taixtemojkej ki chikawak ijtojaw ke in kanawak biodegradables ton chijchiujtok ka quitosano wan in xiuj chawak *Litsea glaucescens*, (ton mo ixmaki kemej takajkayawal laurel) kuali ki ixtsakuilia in moskaltilis *Penicillium digitatum* wan *Colletotrichum gloeosporioides* tech in xokok xokot persa.

Nijin taixajsilis ki tapowa miak chiwalisyot ton ika kin xelos in pisil okuilin ton ki chiwa maj in tapolokan akonimej ki iskaltiaj in xoko xokok persa.

No ijkon in chiwalismej ton patij kiekpiaj miak chikawalisyt tech nijin xokot pa tejuan ti mexikamej tech wejkaujpa.

Si tan tik neki kachi ti kixmatis de nijin taixtemoj tekiyot xi kalaki tech nijin tepos mekayot:

<https://doi.org/10.1002/cbdv.202301689>

¡Axkan tik matokia! Ongak mik palani taken ton kuali mokui ika se ki palewis maj amo tapolokan ka in nanakachawisyot ton ki palanaltia in xokox xokot persa wan okseki xokomej ton semi mo kua tech to taltikpak mexko. Nikin taixtemolisyt kualtias kixpataskej yolik in takowal chawis mijtijke ton ki wejwelowaj ton tik ijsikaj wan kokoxkayot.

CIENCIA EN LA SIERRA

Volumen 4 Número 4

2026

Edición: Yesenia Pacheco Hernández y Maricruz Rangel Galván.

Traducido por Juan Parra Trinidad

©GIIARN

